

Projecte d'Investigació arqueològica cofinançat per la Direcció General de la Promoció Cultural i Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana i la Universitat Jaume I de Castelló. 2000

Carme Olària i Puyoles*

Resumen

Oferim un resum de les intervencions arqueològiques realitzades en Cova Fosca i en el cingle del Mas Nou (Ares del Maestre, Castelló), jaciments meso-neolítics situats en el entorn geogràfic dels conjunts rupestres del barranc de la Gasulla.

Abstract

We offer a summary of the archaeological interventions carried out in Cova Fosca and cingle del Mas Nou (Ares del Maestre, Castelló), wich are meso-neolithic sites located in the geographical environment of the rock art paintings of the barranco de la Gasulla.

Segons N. Ref. 166/86 la Direcció General de la Promoció Cultural i Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana ens va autoritzar, el 13 de juliol de 2000, amb numero 26.448, ha realitzar intervencions arqueològiques en el jaciment de Cova Fosca (Ares del Maestre, Castelló) projecte 9 I 087.01/1 cofinançat per la Generalitat Valenciana i la Universitat Jaume I.

Tanmateix l'autorització N. Ref. 8/86 de 13 de juliol de 2000, amb numero 26.457, ens ha permès també desenvolupar aquest projecte en el jaciment de Cingle de Mas Nou en els mateixos termes que l'anterior, i sota la direcció de Carme Olària, Catedràtica de Prehistòria de la Universitat Jaume I.

TERCERA CAMPANYA D'EXCAVACIÓ EN EL CINGLE DE MAS NOU (ARES DEL MAESTRE) 2000

El jaciment del cingle del Mas Nou, com ja es va indicar en la memòria del any passat, es troba en la comarca de l'Alt Maestrat, formant part de les vessants meridionals de la serra d'En Celler.

Pot ser localitzat en la fulla 570, corresponent a "Albocácer" del Instituto Geográfico Catastral, exactament entre 3'34' 10" latitud nord i 40° 25' longitud est del meridià de Madrid.

L'assentament es localitza en la part superior d'una cinglera, a 940 metres damunt el nivell del mar, delimitada per una sèrie de petits abrics, que d'antic varen servir per tancar els ramats; davant hi ha una ampla explanada, de bosc clar d'alzines. La base de la qual va ser traspasada per un camí

*Laboratori d'Arqueologia Prehistòrica. Universitat Jaume I. Castellón. < olaria @his.uji.es >

de ferradura, que comunicava el mas Nou amb la font de la Castella.

En l'extensió de la pendent fins el camí, s'ubica el jaciment denominat del Cingle del Mas Nou. Per l'oest i el sud limiten els barrancs dels Cirerals i el Molero, que queden a escassa distància del jaciment prehistòric.

En Mas Nou vam realitzar la primera campanya d'excavacions en col·laboració amb el SIAP de la Diputació al 1986 (Olària, Gusi, Díaz, 1987-1988). Per tant aquesta intervenció correspon a la tercera campanya.

El jaciment es caracteritza per ésser un dels pocs testimonis neolítics al aire lliure registrats en les comarques de Castelló. El seu interès cultural es basa principalment en dues raons: la primera, la gran proximitat que presenta amb el important jaciment epipaleolític/neolític de Cova Fosca, a una distància d'uns 300 metres al oest d'aquesta cavitat, per la qual cosa no hi ha cap dubta que va tenir un estreta relació amb el habitat de Fosca en un determinat període; la segona, la seva immillorable situació estratègica amb una gran visibilitat damunt del barranc Molero, prop del conjunt d'art llevantí d'aquest barranc, denominat Racó Molero (només uns 60 metres aproximadament, al sud-oest) i les pintures del barranc dels Cirerals, situades al nord-est; tot això dins d'un paratge d'abundant aigua dolça, que en aquest cas subministrarien les fonts pròximes, com queda testimoni per l'existència de la font de la Castella (situada a menys de 200 metres del jaciment); i delimitat pel oest, amb el barranc de Gasulla a on trobem els magnífics conjunts d'art llevantí del Cingle i Gasulla, que també són uns testimonis de gran valor com elements d'interrelació amb els jaciments prehistòrics d'aquest territori.

En la primera campanya d'excavacions del 1986 es va demostrar que aquest jaciment estava connectat amb l'assentament de Fosca, en la fase neolítica més avançada. El fet de trobar una petita resta de pis d'ocupació conservat parcialment gràcies a la protecció d'un gran bloc de despreniment, ens va inclinar a creure que estaven davant d'un campament al aire lliure més o menys estable, si mes no la passada campanya de l'any 1999 sembla posar en dubte la permanència de l'ocupació i mes aviat creiem que es tracta d'un lloc de pas, d'estada intermitent de curta durada. Però fins que la totalitat dels materials recollits, i les mostres per l'anàlisi no siguin acuradament estudiades no podrem aportar unes conclusions segures en aquest aspecte.

La problemàtica que presenten els dipòsits, d'origen natural no antròpics, ens ha estimulat a aplicar una anàlisi sedimentològica per confirmar la formació i origen sedimentari, en l'àrea d'intervenció arqueològica. Aquests anàlisis no van realitzar-se en la primera campanya de 1986, i ens interessava particularment saber per quina raó els abrics de la cinglera no havien estat ocupats i l'origen de la sedimentació que van trobar al peu dels mateixos era completament estèril. I finalment aquests anàlisis es donen les claus de la naturalesa, contingut i formació de la deposició sedimentària de característiques no antròpiques. En efecte el estudi realitzat durant les campanyes del 1999 al 2000 ens han demostrat que el jaciment del Cingle del Mas Nou està format per dos estrats o unitats bàsicament, el més antic (unitat II) està constituït per plaques i clastos calcaris disposats en llits ordenats amb una inclinació de 15 graus, rodejats per una matriu argilosa i cohesions de ciment carbonatat, sediments que han sigut originats pel despreniment de les cornises superior i parets de la cinglera i desplaçat per gravetat difusa; l'estrat superior (unitat I) està caracteritzada per un increment de les fraccions de còdols i blocs del sediments, una forta disminució del percentatge de les plaquetes i la presència especialment en la part superior de la unitat de materials alòctons, originat per combinació d'esllavissada de gravetat i despreniment de gelivació i colades de solifluxió.

El registre exhaustiu dels materials arqueològics corresponents a la cultura material de Mas Nou ha constituït una de les bases d'estudi en aquesta campanya del 2000 per tal de determinar exactament la seva cronologia, i tanmateix la comprovació de les relacions crono-culturals amb el jaciment de Fosca; en aquest sentit hem d'assenyalar que l'indústria lítica es caracteritza per els microlits geomètrics, especialment puntes i bipuntes de dors i bitroncadures; (trapezis i triangles) per altre banda el material ceràmic poc abundant ens ha proporcionat alguns fragments de ceràmica impresa del tipus cardial i altres tipus decoratius en relleu i amb incisions. En aquesta campanya del 2000 hem localitzat en el assentament de Mas Nou, una estructura d'habitat formada per una sitja de planta circular que contenia a la seva base una sola banya de cérvol, la qual cosa interpretem com una ofrena ritual.

Finalment un dels propòsits que volíem assolir en aquest estudi, estava centrat en l'anàlisi macroespacial del territori, en el qual queden integrats els conjunts d'art rupestre del àrea més

pròxima i mes allunyada, amb els assentaments humans coneguts, tipus hàbitat de Fosca, i jaciments al aire lliure, tipus Mas Nou, dins del àmbit territorial.

L'excavació espacial d'aquesta campanya va centrar-se en una extensió de 12 metres quadrats.

El conjunt estratigràfic està compost per una seqüència de nivells de fàcil identificació, que presenten en la base una forta inclinació en l'eix transversal màxim de recorregut en direcció nord/sud, amb desnivell màxim d'un metre. La composició dels nivells, com ja van assenyalar en el resum de les campanyes del 1999, es manté de la mateixa manera sense variacions.

Per un costat un nivell superficial format per una abundant quantitat d'arrels i pedres angulars, i el material arqueològic es poc abundant, però caracteritzat per la presència de restes de talla, algun nucli i peces de tipus geomètric i alguna petita lamina de dors, juntament amb fragments rodats de ceràmiques de tipus neolític. Els nivells següents N-1A i N-1B de terres fosques argiloses, fines i cendroses amb abundància de clastos i fragments de blocs amb un material arqueològic mes abundant, especialment en indústria lítica: nuclis, petites lamine i geomètrics i molt escadussers fragments ceràmics. Per últim, les terres corresponents al N-2 son de color beige groguenc, dures formant un dipòsit acimentat tipus breixa, amb abundants pedres pràcticament estèrils, encara que contenen poques peces de geomètrics i restes de talla molt petites, però cap fragment ceràmic.

Per l'altre banda la no presència de carbons dificulta la presa de mostres per qualsevol tipus d'analítica, encara però que les escadusseres restes òssies ens ha permès obtenir les primeres datacions absolutes per aquest jaciment, que es publiquen en aquesta mateixa revista i que ens proporcionen una cronologia pel nivell 1 caracteritzat per la presència de ceràmiques cardials amb geomètrics, que ens situen dins de la primera meitat del V^è mil·lenni.

Aquestes característiques que avancem segons el resultat de la campanya de 2000, i que naturalment estan pendents d'un estudi futur de laboratori, en el qual quedaran integrats els anàlisis de la tipologia lítica, els de les mostres sedimentaries i cronològiques. Ens permetran arribar a unes conclusions fermes sobre el significat i funció que el jaciment del cingle del Mas Nou va exercir durant unes etapes prehistòriques mesolítiques i neolítiques; i també valorar exactament les relacions existents amb el veí

assentament de Cova Fosca, que podrien resoldre la problemàtica polèmica al voltant de la presència de ceràmica cardial.

INTERVENCIÓ EN EL JACIMENT DE COVA FOSCA (ARES DEL MAESTRE) 2000

El jaciment es troba situat al terme municipal d'Ares del Maestre, que dista uns 83 quilometres de Castelló capital de la Província. Pot ser localitzat en la fulla 570, corresponent a "Albocácer" del Instituto Geográfico Catastral, exactament entre 3'35' 100" latitud Nord y 40° 25' 5" longitud Est del meridià de Madrid.

La cavitat es troba ubicada en la vessant sud de la cinglera, situada entre els barrancs de Molero i Gasulla, dins d'un entorn d'excepcionals estacions d'art llevantí.

La cavitat es situa a uns 960 metres d'altitud sobre el nivell del mar. La cova consta d'una sola sala, amb eix longitudinal d'uns 20 metres i transversalment arriba als 27 metres, de planta irregular. L'altura del sostre varia entre 2 a 5 metres. La boca de l'entrada es àmplia de 18 per 4 metres

Les campanyes d'excavacions metòdiques s'iniciaren en 1975, entre els anys 1968-1970 la cavitat fou espoliada sistemàticament rebaixant en certes àrees mes d'un metre de potència, amb la conseqüent desaparició dels nivells més recents d'ocupació. El material d'aquestes intervencions clandestines es va recuperar anys després.

Les excavacions es varen succeir en diferents campanyes conjuntes amb el SIAP de la Diputació des de 1975, 1976, 1977, 1978, 1979 (Olària *et alii* 1988) i 1982 (Olària, 1990-1991). Al 1999 es van emprendre les intervencions de nou fins ara, per tant la campanya del 2000 ha constituït l'octava excavació a la cavitat.

La Cova Fosca constitueix un testimoni de gran valor prehistòric per l'estudi dels processos de neolitització. Les evidències d'una ocupació continua, amb nombroses estructures d'habitació i la relació dins del seu territori amb els conjunts d'art rupestre d'estil llevantí, ens col·loquen a aquest assentament com un dels més interessants per comprendre les etapes mesolítiques i neolítiques a les comarques de Castelló.

En aquesta campanya hem començat les excavacions a la zona del sector C quadre VI a prop del denominat del talús, únic lloc a on encara es conserven els dipòsits de l'ocupació recent de la cavitat que van lliurar-se dels destrossos de les intervencions clandestines. L'excavació ha sigut

lenta i difícil degut al perill de enderroc de les pedres que tanquen la cavitat i que van ser disposades per guardar el bèstia en el seu interior.

Es van obrir dues unitats d'un metre quadrats cadascuna (A, B i C) que van ampliar a partir d'una cota de -45 centímetres en els denominats quadrats D, E i F, el quals no presentaven la superfície total d'un metre quadrat degut a que estaven parcialment tallats per la pròpia delineació de la paret de la cavitat (C i D) i per el esglaonament que es conservava de l'excavació realitzada al 1982 en aquest mateix sector C, quadre VI (E i F). Totes les unitats d'aquest foren excavades per extensió, amb coordinació automàtica dels materials realitzada amb l'ajuda d'una estació total topogràfica amb raig làser.

L'excavació va iniciar-se a una cota de [+26] i va acabar-se a una profunditat mitja de [-125] amb relació a la cota zero general de la cavitat.

Les estructures d'habitació localitzades més característiques son una petita alineació de pedres conformant un parament quadrangular (unitat A) [+26/-32] que en part es prolonga per la unitat B [+14/-9] en el qual van trobar un petit fragment de ceràmica impresa cardial; aquesta construcció probablement formaria part de l'estructura d'una llar donat la quantitat de carbons i cendres que contenia. També en la unitat A [-32/ -34] es va reconeixen l'existència d'un pis d'ocupació, que estaria associat a un altre llar localitzada en la unitat B [-9/-15] i en un cercle de pedres, de la unitat C, adossat a la paret de la cavitat que contenia gran quantitat de restes de cendres i ossos com si es tractés d'un dipòsit de detritus . Quan queden unificades totes les unitats A-F troben una sèrie de pedres alineades paral·lelament al mur de la cavitat [-62] que separen la zona d'un llar extensa que conforma una solera de gran superfície, de terra gris compacta [-75]. A partir de la cota [-110] queden

clares una sèrie d'estructures pseudocirculars que semblen delimitar dues zones de llars.

La estratigrafia en els dipòsits mes alts del talús ve determinada per l'existència d'una sèrie de bosses de terres soltes corresponents a les antigues construccions de pedra seca que tanquen la cavitat, amb abundants pedres soltes i restes de cendres. Al costat de la paret de la cavitat s'aprecia una gran bossa de terra cendrosa i granulada. La resta del tall estratigràfic ens presenta varies capes de cendres compactes, alternades amb capes de contingut cendrós mes solt, una llengua formada per una capa de carbons de més de cinc centímetres d'espessor que possiblement correspon al centre d'una llar, assentada damunt de terra argilosa solta de color marró rogenca, que va alternant-se amb capes de carbons i cendres fins arribar a la base, formant quatre capes clares de carbons alternades amb cendres i terres argiloses.

BIBLIOGRAFIA

- OLÀRIA, C., GUSI, F. DÍAZ, M. (1987-1988): *El asentamiento neolítico del Cingle de Mas Nou (Ares del Maestrat, Castellón)*. Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses, 13, pp. 95-170. SIAP. Diputación. Castellón de la Plana.
- OLÀRIA, C., (1988): *Cova Fosca. Un asentamiento meso-neolítico de cazadores y pastores en la serranía del Alto Maestrazgo*. Monografies de Prehistòria i Arqueologia Castellonenses, 3. SIAP. Diputació. Castelló de la Plana.
- OLÀRIA, C. (1990-1991): *La fase reciente de Cova Fosca (Ares del Maestrat, Castellón)*. Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses, 15, pp. 55-92. SIAP. Diputación. Castellón de la Plana.

LÁMINA I

1. Vista de la sitja trobada al jaciment del Mas Nou corresponent a la unitat Q-3.

2. Tall estratigràfic del Q-6 del sector C de Cova Fosca.

